

Temetetlen Mohács

Unburied Mohács

Az 1526. és az 1687. évi csata
új kutatási eredményei

New Research Results
on the Battles of 1526 and 1687

Temetetlen Mohács
Az 1526. és az 1687. évi csata új kutatási eredményei

Unburied Mohács
New Research Results on the Battles of 1526 and 1687

TEMETETLEN MOHÁCS

Az 1526. és az 1687. évi csata
új kutatási eredményei

Unburied Mohács

New Research Results on the Battles
of 1526 and 1687

Szerkesztő
Varga Szabolcs

Szerkesztő munkatársa
Bencze Krisztina

Nemzeti Örökség
Intézete

JANUS
PANNONIUS
MÚZEUM

BUDAPEST
2024

A kötet a

támogatásával valósult meg.

A kötet a Janus Pannonius Múzeum 1159/2023. (IV. 27.) kormányhatározat által támogatott Mohács500 csatatérkutatói projektjének keretében készült.

Olvasószerkesztő

Bertók Krisztina

Borítóterv

auri

Borítóképek

Kopjafák a Mohácsi Nemzeti Emlékhelyen (fotó: Szabó Máté)

II. Ulászló aranyforintja (Janus Pannonius Múzeum)

A III. számú tömegsír az 1976-os feltárás idején (részlet) (Janus Pannonius Múzeum)

Hátlapi képek

A mohácsi csata egy bambergi röplapon. Die Staatsbibliothek Bamberg, VI Ba 129

A III. számú tömegsír az 1976-os feltárás idején (részlet) (Janus Pannonius Múzeum)

Előszó

A mohácsi csatatér környezetében 2016–2024 között a Janus Pannonius Múzeum és önkéntes fémkeresős munkatársai által összegyűjtött leletek szóródási képe

A térképet készítette

Szabó Tibor

© A szerzők

© Martin Opitz Kiadó

© Janus Pannonius Múzeum

ISBN 978-615-6388-87-2

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

A Martin Opitz Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

TARTALOM

Előszó.....	7
Foreword	7
Varga Szabolcs: MOHÁCS498. A 2024. augusztus 29-én a Mohácsi Nemzeti Emlékhelyen elhangzott ünnepi beszéd	11
Szabó Árpád – Mai Tímea – Vig Viktor – Gellai Fanni – Vágvolgyi Lili – Kocsmár Réka – Marcos De Andrés – Bereczki Zsolt – Pálfi György: Harc közben, meneküléskor vagy kivégzés miatt? Igazságügyi orvostani magyarázatok a mohácsi III. tömegsír csontvázain megfigyelhető sérülésnyomok keletkezése kapcsán	15
Árpád Szabó – Tímea Mai – Viktor Vig – Fanni Gellai – Lili Vágvolgyi – Réka Kocsmár – Marcos De Andrés – Zsolt Bereczki – György Pálfi: In Battle, on the Run or Executed? Forensic Explanations for the Observable Injuries of the Skeletons in Mass Grave III at Mohács ..	42
Neményi Réka – Györffy-Villám Zsombor – Talabér Ildikó – Simon Béla – Simon Zsófia – Szabó Árpád – Mai Tímea – Kocsmár Réka – Vágvolgyi Lili – Vig Viktor – Marcos De Andrés – Tihanyi Balázs – Bereczki Zsolt – Molnár Erika – Pálfi György: A IV. tömegsír feltárásának előzetes régészeti és antropológiai eredményei	45
Réka Neményi – Zsombor Györffy-Villám – Ildikó Talabér – Béla Simon – Zsófia Simon – Árpád Szabó – Tímea Mai – Réka Kocsmár – Lili Vágvolgyi – Viktor Vig – Marcos de Andrés – Balázs Tihanyi – Zsolt Bereczki – Erika Molnár – György Pálfi: Preliminary Archaeological and Anthropological Results of the Mohács Mass Grave No. 4 Excavation.....	61
Rácz György: A Jagellók heraldikai reprezentációja	63
György Rácz: The Heraldic Representation of the Jagiellons	90
Veszprémy Márton: II. Lajos király horoszkópjai	91
Márton Veszprémy: The Horoscopes of King Louis II of Hungary.....	104
Kenyeres István A Magyar Királyság fiskális politikája és katonai kiadásai a mohácsi csata előtt.....	105
István Kenyeres: Fiscal Policy and Military Expenditure of the Kingdom of Hungary before the Battle of Mohács	120
Mikó Gábor: Új források az 1519. évi magyar–oszmán fegyverszüneti egyezmény történetéhez (Bélai Barnabás követjárása a Portán).....	121
Gábor Mikó: New Sources on the History of the Hungarian–Ottoman Truce of 1519 (Barnabas Belai at the Ottoman Porte).....	153
Kruppa Tamás: Buda és Sztambul Róma szemével. Antonio Burgio és Lorenzo Campeggio jelentései a magyar–oszmán béketárgyalásokról (1524–1526)	155
Tamás Kruppa: Buda and Istanbul through the Eyes of Rome: Antonio Burgio and Lorenzo Campeggio's Reports on the Hungarian–Ottoman Peace Negotiations (1524–1526)	163
Tóth Dominik: Mire jó a szekérvár? Egy huszita eljárás továbbélése a mohácsi csata időszakában.....	165
Dominik Tóth: What is a Wagon Fortress for? The Survival of a Hussite Practice at the Age of the Battle of Mohács.....	178

Tuček Viktor: Esetlen vagy esélytelen mozgósítás? Miként valósult meg a Cseh Korona országainak mozgósítása az Oszmán Birodalommal szemben 1526-ban	179
Viktor Tuček: Clumsy or Nonchalant Mobilisation? How the Czech Crown Mobilised against the Ottoman Empire in 1526	192
Nemes Gábor: A győri székeskáptalan bandériuma a késő középkorban	193
Gábor Nemes: The Banderium of the Cathedral Chapter of Győr in the Late Middle Ages	203
C. Tóth Norbert: Bátori István nádor útja a mohácsi síkra. Kísérlet az egyik parancsnok csata előtti tevékenységének feltárására	205
Norbert C. Tóth: Palatine István Bátori's Journey to the Area of Mohács. Pre-Battle Activities of One of the Commanders	211
Faragó Dávid: Brodarics István szemtanúja: Herceg Miklós	213
Dávid Faragó: Eyewitness of István Brodarics: Miklós Herczeg	229
Sudár Balázs: Mohács háttéréhez: a nogajok, Mamaj és a kángyilkosság	231
Balázs Sudár: The Background to the Battle: the Nogais, Mamai and the Assassination of the Khan	239
Wilfried Forstmann: A „Mohács”-fogalom a német történettudományban	241
Wilfried Forstmann: The „Mohács” Topic in German History Writing	256
Hende Fanni: Kódextöredékek Szigetvárról	257
Fanni Hende: Codex Fragments from Szigetvár	263
S. Laczkó András: „Szűk vala egy ország...” Kisfaludy Károly Mohácsának Tomori-képe	265
András S. Laczkó: „A country was too narrow for thee...” Portrait of Pál Tomori in Károly Kisfaludy's Mohács	275
Kanász Viktor: A mohácsi csata és II. Lajos király az ex libriseken	277
Viktor Kanász: The Battle of Mohács and King Louis II on Ex Libris	284
Haramza Márk – Thiele Ádám: S-keresztvasú fegyverek Mohács környékéről	285
Márk Haramza – Ádám Thiele: Weapons with S-shaped Crossguard from the Vicinity of Mohács	310
Bertók Gábor – Németh Balázs – Haramza Márk: Az 1526. évi mohácsi csata két, a helyszínen talált tűzfegyverlelete és a korai tűzfegyverek sajátosságai	311
Gábor Bertók – Balázs Németh – Márk Haramza: Two Firearms Remains from the Location of the Battle of Mohács (1526) and the Characteristics of Early Firearms	322
Csóka Balázs – Csóka Péter – Nagy Eszter – Niklai Virág – Machlik Borbála – Galbács Gábor – Palásti Dávid Jenő – Bertók Gábor – Haramza Márk: A Mohácsi-síkon talált lövedékek kémiai összetételének meghatározása LIBS vizsgálatokkal	323
Balázs Csóka – Péter Csóka – Eszter Nagy – Virág Niklai – Borbála Machlik – Gábor Galbács – Dávid Jenő Palásti – Gábor Bertók – Márk Haramza: Determination of the Chemical Composition of Bullets Founded at the Mohács Plain Using LIBS Analysis	336
Németh Balázs: Lehetnek-e a majszi falunyom lövedékei 17. századi végi lovassági összecsapás nyomai?	337
Balázs Németh: Can the Lead Bullets Recovered from the Archaeological Site near the Village of Majs Associated with a 17 th -Century Cavalry Engagement?	346
Gombor László: A Szent Liga serege 1687. július 31. – augusztus 5. közti táborozásáról készült metszet georeferálása	347
László Gombor: Georeferencing of the Engraving Depicting the Encampment of the Holy League's Army from 31 July to 5 August 1687	352

Almási Sándor: 1526 vagy 1687? Történhetett-e Majsnál az 1687. évi dél-baranyai hadjárat „elfeledett hadművelete”?	353
Sándor Almási: 1526 or 1687? Could the „Forgotten Operation” of the 1687 Southern Baranya Campaign Have Taken Place in Majs?	362
Szabó Máté: Római kori adalékok Mohács térségének topográfiájához	363
Máté Szabó: Additions to the Topography of the Mohács Area in the Roman Period	380
Szeberényi József – Viczián István – Drusza Tamás – Szávoszt-Vass Dániel: A Mohácsi-sík természetföldrajzi adottságai, település- és úthálózata a 16. században	381
József Szeberényi – István Viczián – Tamás Drusza – Dániel Szávoszt-Vass: A Topographical Study of the Geographical Situation of the Mohács Plain in 1526	410
Viczián István – Szeberényi József: A mohácsi csata igaz története, helyszíneinek és eseményeinek földrajzi rekonstrukciója	411
István Viczián – József Szeberényi: The True History of the Battle of Mohács: a Geographical Reconstruction of its Sites and Events	442
Nagy-L. István: A mohácsi csata 4D-ben. Adalékok a csata harcászati rekonstrukciójához	443
István Nagy-L.: The Battle of Mohács in 4D. Additions to the Reconstruction of the Tactics of the Battle	462
Drusza Tamás: A mohácsi csata rekonstrukciója. Új adatok – új megközelítés – új hipotézis	463
Tamás Drusza: Reconstruction of the Battle of Mohács. New Data – New Approach – New Hypothesis	502
Kovács István: Kegyelet – hősiesség – közép-európai összefogás. A Nemzeti Örökség Intézete „Mohács500” projektje és eddig elért eredményei	503
István Kovács: Piety – Heroism – Central European Unity. The „Mohács500” Project of the National Heritage Institute and its Results so far	510

BUDA ÉS SZTAMBUL RÓMA SZEMÉVEL

Antonio Burgio és Lorenzo Campeggio jelentései a magyar–oszmán béketárgyalásokról (1524–1526)*

KRUPPA TAMÁS**

A tanulmány Lorenzo Campeggio legátus és Andrea Burgio nuncius jelentéseit a középpontba állítva tárgyalja a mohácsi csatát megelőző két esztendő magyar diplomáciatörténetét, a fókusz elsősorban a pápai-magyar és az oszmán-magyar kapcsolatokra helyezve. A történetírás által kellő mértékben figyelembe nem vett jelentések elemzése arra az eredményre vezetett, hogy a Porta és a magyar kormányzat közötti béketárgyalások egészen 1526-ig különböző csatornákon keresztül aktív módon zajlottak. Ezek középpontjában a béke, illetve az ezért cserébe fizetendő adó, valamint a korábbi békékben már szereplő átjáró állt, ahogyan azt az 1520-ban a Porta által Budára küldött Behrám csasuzról ismert adatok alapján eddig is tudtuk. Az említett jelentésekből azonban az is kiderül, hogy korábbi tudásunkkal szemben a magyar fél nem pusztán házi őrizetben tartotta a csasuzt, hanem éppen ellenkezőleg, a lengyel király, illetve a határvidéki katonai előjárók közvetítésével folyamatosan és változó feltételekkel tárgyalt az oszmán féllel. Például a magyar fél bele akarta venni a békébe, pontosabban a fegyverszünetbe a pápaságot és Velencét. Megtudjuk azt is, hogy a császár is a diplomáciai rendezés részese kívánt lenni. Az ő neve azonban, nyilván az oszmán fél óhajának megfelelően, kikerült a capitulazione di pacéból, ahogyan Burgio a korabeli itáliai diplomatikának megfelelően a neki megmutatott iratot nevezte. Ugyanezt a kifejezést alkalmazták az oszmánok által ahdnáménak nevezett szerződéslevélre is.

KULCSSZAVAK: kora újkori diplomáciatörténet, oszmán–magyar diplomácia, oszmán–magyar béketárgyalások, Magyarország és a Szentszék, pápai követjelentések

Szulejmán, az 1520-ban hatalomra lépő új szultán a következő évben elfoglalta Nándorfehérvárt. Ezáltal mindenki számára világossá vált, hogy összeomlott az addig kitartó déli végvárrendszer, és a határvédelem ezután már nem tudja felhasználni a védelemre a Magyar Királyság előterében fekvő szerbiai és (1527-ig Jajca kivételével) a boszniai területeket. Most már a királyság határain belül található szerémségi és horvátországi várak, illetve az általuk védett területek is közvetlen oszmán nyomás alá kerültek, és rajtuk keresztül megnyílt az út az ország belseje felé. A Magyar Királyság ezért az elvesztett területek visszaszerzése mellett a továb-

biakban arra összpontosította erőfeszítéseit, hogy a nyugati hatalmaktól újabb törökellenes segítséget szerezzen, vagy ha ezek nem sikerülnének, fegyverszünetet (békét) kössön a szultánnal.¹

Ebből a szempontból leginkább a Német-római Birodalom és a Pápaság jöhetett szóba. Azonban a Habsburgokkal, a birodalmi rendek képviselőivel és a lengyel követekkel folytatott 1523. évi bécsi, majd a bécsújhelyi, illetve a pozsonyi tárgyalások, valamint a következő évben összehívott nürnbergi gyűlés sem hozott igazi áttörést.² Ezekkel a tárgyalásokkal párhuzamosan VI. Adorján pápa 1523 nyarán Budára küldte legátusként Tommaso de

* Készült a HUN-REN-PTE-PPKE Fraknoi Vilmos Római Történeti Kutatócsoport keretében a TKI támogatásával.

** HUN-REN-PTE-PPKE Fraknoi Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, Szegedi Tudományegyetem, kruppat@gmail.com

¹ Az időszakról I. KOSÁRY 1978, a legújabban C. TÓTH 2012; NEMES 2014; LAKATOS 2021; ÁGOSTON 2014.

² A tárgyalásokról részletesen beszámoló forrás: ZOMBORI 2004, illetve KOSÁRY 1978. 132–138, 140–141; E. KOVÁCS 2003; BÁRÁNY 2015. 93–95.

Vio bíborost, illetve nunciusként Antonio Burgiót. Az előbbi megbízatása 1524 januárjában megszűnt, helyére pedig Lorenzo Campeggio érkezett, akinek elsődleges feladata az volt, hogy a törökellenes ügyet képviselje a birodalmi gyűlésen.³

A budai udvar természetesen az Oszmán Birodalommal is fenntartotta a diplomáciai kapcsolatokat. Szulejmán még 1520-ban egy békeajánlattal a magyar udvarba küldte Behrám nevű csauszát. Ez ugyan nem maradt ránk, de a budai velencei ügyszóvivő, Francesco Massaro jelentésének egy része utal a tartalmára: „*A magyarok, ha nem reménykedtek volna egy általános hadjáratban, békét kötöttek volna a szultánnal... Elküldték a scardonai püspököt... hogy nyilvánosan kijelentse, hogy amennyiben nem segítik meg őket, békét fognak kötni velük, és szó nélkül utat engednek nekik, bárkinek is okozzanak kárt vagy támadjanak rá.*”⁴ A követ szavaiból kiderül, hogy a szultán a békéért cserébe alapvetően két feltételt szabott: adófizetést, illetve a már a korábbi békékben is szereplő átjáró biztosítását Horvátországon keresztül Itália és az osztrák tartományok felé. A csauszt évekig házi őrizetben tartották, több hivatalos török követ pedig a rendelkezésre álló adatok szerint nem kereste fel Lajos udvarát. Ebből következik tehát, hogy nem volt közvetlen kapcsolat Buda és Sztambul közt. Ami azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy közvetett úton ne lett volna lehetséges a tárgyalás. Igenis létezett ugyanis a közvetítői út, hiszen számtalan példát fel lehet sorolni arra, amikor két hatalom között egy harmadik segítségével kötötték meg a békét. A mi esetünkben a közvetítő a lengyel király volt, aki szintén az addigi békét akarta meghosszabbítani, lehetőleg a magyar királlyal együtt. Erre a két ország diplomáciája egyébként már az 1510-es években is tett kísérletet, igaz, sikertelenül.

A bennünket érdeklő időszakból a Porta felé való lengyel közvetítésre utaló első adat Jacobus Piso 1523. évi lengyelországi követsége kapcsán bukkan fel. A magyar követ instrukciójában azt olvashatjuk, hogy a budai udvar ismeretlen nevű követe útján már egy évvel korábban is üzent a lengyel királynak a törökkel kötendő fegyverszünet ügyében.⁵ I. Zsigmond és II. Lajos levélváltásából kiderül, hogy a kezdeményező fél a magyar kormányzat volt. Mindez hónapokkal az említett bécsújhelyi trakta előtt zajlott le, ahol éppen a törökök elleni háború és az ellenük felállítandó szövetség ügyét vitatták meg. A kérdésbe legkésőbb a bécsújhelyi tárgyalásokon bevonták Ferdinánd főherceget is, amit Massaro velencei titkár ebben az évben kelt jelentése is megerősít: „...*a felséges lengyel király és a méltóságos Ferdinánd részvételével Pozsonyban vagy Kassán a törökkel kötendő fegyverszünetről vagy egyezségről fognak tárgyalni, amiről biztos helyről tájékoztottam, hogy fegyverszünetet vagy egyezséget fognak kötni.*”⁶

Nyilván ezzel is összefüggésbe hozható, hogy mind Campeggio legátus, mind Burgio pápai követ megbízatásának legfontosabb pontja az volt, hogy tető alá hozzák a törökellenes szent ligát. Burgiónak jogában állt felszabadítani az egyházi tizedet a törökellenes háború céljára, sőt, felhatalmazást kapott arra is, hogy végszükség esetén eladjon egyházi birtokokat is. Instrukciójában azt olvashatjuk, hogy a pápa az egyház főkapitányává, vagyis a keresztes sereg vezérévé Tomori Pált nevezte ki. A követi utasítás részletesen leírja még a keresztes zászló kinézetét is. Mindez világosan jelezte egyrészt a Szentszék elkötelezettségét egy nagy törökellenes háború ügyében, másrészt azt is, hogy Rómában megértették, hogy a katonai helyzet elérkezett ahhoz a ponthoz, amikor már csak radikális lépések segíthettek.

³ KOSÁRY 1978. 136, 138, 140; NEMES 2016.

⁴ „...hongari, si non fusse che hanno speranza expeditione universale, i haveriano facto pace con il signor turcho...hanno destinato il reverendo episcopo scardonese... ad protestarli che se la non li aiuterà i farano ancora loro pace, senza dir altro, dandoli il transito a danno et exitio de qualunque si sia.” BALOGH 1929. LXIV; KUBINYI 1986; KUBINYI 2007.

⁵ „Hoc loco loquatur de induciis cum Turcis ineundis, de quibus maiestas illa huic regie Maiestati per oratorem suum estate preterita nunciaverat, si posset aliqua via tentare illorum animum citra tamen conclusionem.” Acta Tomiciana VI. 248. A lezárás nélkül azt jelenti, hogy a magyar fél nem békét, hanem fegyverszünetet ajánlott fel. Néhány sorral később olvashatjuk, hogy szóba került Ferdinánd főherceg véleménye is a török békéről, de sajnos ezt nem részletezi. L. még Burgo Ferdinándhoz intézett április 11-i levelét: LAKATOS 2017. 116.

⁶ „...cum intervento del serenissimo re de Polonia, et del illustrissimo principe Ferdinando in Possonio, over Cassovia, nela qual se parlara de le treugue o acordo da esser facto cum il turco, et per quello ho potuto intender da bon loco concluderano esse tregue over acordo.” BALOGH 1929. LXXVI. Ez arra utal, hogy V. Károly császár, de legalábbis Ferdinánd főherceg területeit is bele akarták foglaltatni.

Ránk maradt és régóta olvasható Burgio és a vele együtt érkezett Campeggio bíboros levelezésének nagy része, sőt, Bartoniek Emma jóvoltából előbbi levelezéséből egész kötetnyi magyar kivonat készült. A továbbiakban kettőjük jelentéseit használok gondolatmenetem alátámasztására. Kosáry természetesen ismerte és fel is használta ezeket az iratokat, forrásértéküket azonban – számomra rejtélyes okokból – igen kevésre becsülte: „...minden ellenkező, régi vagy újabb állítással szemben Magyarország és a Porta közt a Belgrád elvesztése és Mohács közötti fél évtizedben úgy látszik, nem volt valódi közvetlen diplomáciai érintkezés. Nem volt újabb török követ. Nem indult útnak újabb magyar követ.”⁷ A történész a jelentésekben időről időre felbukkanó békeajánlatokat, illetve a szultán által kért Horvátországon keresztül vezető átjáró kérdését „történetkének” minősítette, amelyek szerinte forrásszerűen nem bizonyíthatók, illetve félreértésen alapulnak.⁸ Alább összegyűjtöttem azokat a részleteket, történetkéket az 1524–1526 közötti évekből, amelyekben Burgio és Campeggio félreérthetetlenül a török béke lehetőségéről írtak, és amelyeket az utókor egy része állítólag félreértett.

1524. október 15. „Isten adja, hogy ez az esemény (ti. Szörényvár eleste) ne legyen az oka annak, hogy az első adandó alkalommal az egész ország és a körülötte lévő területek egy ilyen hatalmas ellenség uralma alá kerüljenek, vagy hogy megegyezzenek vele, áthaladást és szabad utat biztosítsanak számára, hogy gyorsabban érhesse el a szívéig (ti. Magyarországnak).”⁹

„...ne mulasszon el (ti. Campeggio) emlékeztetni, különösen arra, hogy ne egyezzenek meg a szultánnal az adófizetésről vagy az átengedésről.”¹⁰

1524. december 29. „...azt írja még a kalocsai (érsek), hogy őfelsége köthetne fegyverszünetet a szultánnal, hogy mások kárára utat és ellátmányt ad a seregének, de elvetette ezt, mint kevésbé hasznos és nem becsületes dolog.”¹¹

1525. május 5. „...ők (ti. az urak) nem akarják a törökkel való békét vagy fegyverszünetet előterjeszteni az országgyűlésen, mivel ez tilos a törvényeik szerint, és mert a nemesség csak a háborúból él. Biztos vagyok benne, hogy ha az urak a háború esetén hanyagságból nem fogadják fel a szokásos hadinépet, mennyivel kevésbé nem fogják ezt megtenni békében, ez esetben pedig a nemesség megélhetés nélkül fog maradni. Ezért hogy elejét vegyék a zavargásnak, illetve hogy ne következhesen be, a lengyel követ útján fogják azt (ti. a békét) javasolni a diétán, hogy meggyőzzék őket: mert amennyivel kevésbé lesz szüksége a király őfelségének rájuk, annyival kényelmesebben tudják az urak tenni a dolgukat. A legátus úrnak az a véleménye, hogy ha a béke vagy a fegyverszünet nem okoz kárt a többi keresztény (országnak), nem kell küzdeni ellene.”¹²

1525. május 8. „És mivel nem kétkem, hogy ez valamiféle béke vagy fegyverszüneti tárgyalás lett volna a szultánnal, emlékeztettem az Szentszéknek és Őszentségének tett esküjére, és hogy a szultánnal folytatott tárgyalások az egyház és Őszentsége érdekeit érintik ... a legsúlyosabb büntetést helyezték kilátásba, ha valaki békéről vagy fegyverszünetről tárgyalna a szultánnal, és hogy ez a dolog semmi szín alatt nem juthat a nép tudomására, és mintha gyémántok lennének, kell kezelni (ezt a dolgot), és hogy napról-napra tájékoztatni fog (ti. az esztergomi érsek) engem mindenről. Néhány napon belül idevárják a lengyel király követét, aki biztosra veszem, hogy javaslatot fog tenni a törökkel kötendő béke vagy fegyverszünet ügyében, és talán ezeknek az uraknak a tudtával fogja azt javasolni és előadni, minthogy ők nem tehetnék, küldöttként viszont módjuk lenne arra, hogy tárgyaljanak erről az ügyről.”¹³

1525. december 25. „...aki azt válaszolta, hogy a császár meg akarja akadályozni, hogy a magyar király egymaga küldjön követeket a szultánhoz, és kétséget kizáróan tudom, hogy a magyar király

⁷ KOSÁRY 1978. 147. Ezt a tételt később megismétli: 158.

⁸ KOSÁRY 1978. 147.

⁹ Campeggio Jacopo Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 49.

¹⁰ L. az előző levelet, *Magyarországi pápai követek*, 53.

¹¹ Campeggio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 106.

¹² Antonio Burgio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 176.

¹³ Campeggio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 178, 179.

*a szultánnal egyezsége és jó barátságra törekszik...*¹⁴

1526. február 2. „ezek az urak... hajlanak a békére vagy a fegyverszünetre a szultánnal és elhatározták, hogy ezt megteszik a lengyel király közvetítésével. Most indult a király egy udvaronca a levéllel. Úgy hiszem, hogy ebből a célból megy, és bár semmit nem tehetnek (ti. a király és tanácsosai) az általános országgyűlés nélkül, mégis úgy gondolják, hogy közben mégis tárgyalnak a hitlevélről illetve egyéb biztosítékokról, amelyek ahhoz kellenek, hogy követet küldhessenek, és hogy erről meggyőzhetik a népet is.”¹⁵

1526. március 5. „értesültem, hogy a kalocsai érsek úr egy szomszédos faluba ment, ahol azzal a török követtel találkozott, akit őfelsége Belgrád eleste óta börtönben tart és beszélt vele a kiszabadulásának módjáról, akivel leveleket íratott a béke vagy fegyverszünet alapelveiről, amelyekre három héten belül választ vár. A magyarok most nem mernek sok okból kifolyólag követet küldeni a szultánhoz, hanem a lengyel király és a követ közvetítésével akarják elkezdni a tárgyalásokat.... Őfelsége, a királyné megmutatta nekem a békekapitulációt [kiemelés tőlem – K. T.], amelyben helyet kapna őszentsége és a velenceiek, és amely 5 hónapon belül életbe léphet.”¹⁶

1526. április 3. „a béke ügyében sem többet, sem kevesebbet nem fogok tenni, mint amennyit őszentsége parancsol.”¹⁷

1526. augusztus 26. „A kalocsai (érsek) a bosnyák püspök útján titokban győzködi a királyt, hogy küldjön követeket a szultánhoz, és kérjen békét: és ha nem megy másképpen, ajánljon fel adót.”¹⁸

A mérvadó hazai szakirodalom például az 1524. évi adatok kapcsán azon az alapon vont/vonja kétségre a budai udvar békehajlandóságára vonatkozó jelentések hitelességét, hogy Hans Schneidpöck, a budai császári követ nem tartotta érdemesnek (!)

megírni ezt a hírt urának, Ferdinánd főhercegnek. Ő azonban más forrásból mégis csak tudomást szerzett erről, és Lajoshoz intézett április 16-i levelében azt hánysa a magyar király szemére, hogy fülébe jutott annak a híre, hogy a magyar kormányzat keresztényhez méltatlan feltételekkel szándékozik megegyezni a törökökkel.¹⁹ A követ, miután ura felrótta neki hallgatását, magát mentegetve több levélben is előhozta az ügyet, és azt a véleményét ismételte, hogy a legátus semmi ilyesmit nem írt, a pápát pedig félretájékoztatták.²⁰ Ez azonban a fentebbi idézeteket olvasva egyáltalán nem volt igaz, mivel ezek meggyőzően bizonyítják, hogy a Szulejmán ajánlatában szereplő feltételek, a fegyverszünet, illetve béke, az adófizetés és a szabad áthaladás kérdése 1524-ben, valamint az 1525–1526 közötti időszakban is folyamatosan, jól adatolhatóan napirenden voltak. Igaz ugyan, hogy nem küldtek követet a Portára és onnan sem érkezett megbízott, de az bizonyos, hogy ha a béke kérdése ennyiszer felmerül egy forráscsoportban, akkor az nem minősíthető a magyarok által időről időre belengetett kacsának, amelynek semmi más oka nem volt, mint a nyugati hatalmak, jelen esetben a pápa megszarolása a pénz érdekében, ahogyan ezt manapság is olvassuk.

A szakirodalom nem méltatta kellő figyelemre Lajos másik követe, Statileo János egyes lengyelországi tárgyalásait sem. Ezek egyik adata azt bizonyítja, hogy a magyar vezetés által 1524 őszén a lengyel Zsigmond királyon keresztül a Porta felé létesített diplomáciai csatorna visszafelé is működött. A lengyel király Statileónak adott válaszában ugyanis megemlíti, hogy mivel Lajos a szultántól a béke vagy fegyverszünet ügyében kedvező visszajelzést kapott, a jelenlegi helyzetben, amikor a keresztény uralkodók egymást ölik, nincs ajánlatosabb, mint ennek az ajánlatnak az elfogadása.²¹ Ezzel hozható összefüggésbe Campeggio 1524. október 15-én kelt jelentése is.²²

¹⁴ THEINER 1861. 435–436.

¹⁵ Burgio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 312.

¹⁶ Burgio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 327, 329.

¹⁷ Burgio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 354.

¹⁸ Burgio Sadoletónak, *Magyarországi pápai követek*, 428.

¹⁹ Lásd a követhoz és Lajoshoz intézett leveleket ÖStA HHStA Hungarica, AA, fasc. 1-D, 91–92. Regesztáit l. LAKATOS 2017.

²⁰ Lásd április 29, május 1. és 4-i leveleit: ÖStA HHStA GK 25a. 23. 333–336. LAKATOS 2017. 135.

²¹ A követségről lásd SÖRÖS 1916. 8–10.

²² *Magyarországi pápai követek*, 53.

A lengyel (és magyar együttes) béke érdekében 1525-ben a Portára küldött Stanislas de Sprowa kasztellán instrukcióinak a magyar békeajánlatra vonatkozó részéből kiderül, hogy a magyar fél azokkal a feltételekkel akart békét kötni, amelyeket annak idején az 1503., illetve 1519. évi békékben rögzítettek.²³ A követ visszafelé vezető útja során 1525. december 19-én Brassóban levelet írt II. Lajosnak, amelyből kiderült, hogy a követ portai tárgyalásai magyar szempontból kiábrándítóan alakultak: Ibrahim nagyvezír ugyanis Sprowa értésére adta, hogy ha Lajos külön követet küld a Portára, akkor a szultán egészen bizonyosan meg fogja vele kötni a békét.²⁴ Ezzel egyértelműen jelezte, hogy a magyaroknak azok a reményei, hogy a lengyeleken keresztül egyezzenek meg a Portával úgy, hogy belevegyék őket a lengyelekkel kötendő békébe, nem fognak teljesülni. A külön egyezség azt a célt szolgálta, hogy a Porta leválassza a magyarokat potenciális szövetségeseitől, ami az oszmán diplomácia régóta alkalmazott taktikája volt. Szulejmán tehát elvárta Lajostól az egyértelmű gesztust, azaz a béke *kérését*. Mindez szépen illeszkedik Campeggio azon fentebb idézett szavaihoz, hogy a magyar urak készek a békére, csak nem merik elmondani a nemességnek, mert félnek az ellenséges reakcióktól. És tegyük hozzá, tartottak a külföldi visszhangtól is.

Nincs okunk tehát ezek után elvetni a kapcsolatfelvétel másik, a magyar történetírás által szintén komolytalannak minősített módját, amelyet a magyar és oszmán határvidéki tisztviselőkön keresztül létesítettek. Közéjük tartozott többek között a forrásokban ez irányú tevékenysége miatt több ízben felbukkanó Báli belgrádi parancsnok, aki a Portára továbbította a magyar béke- vagy fegyverszüneti ajánlatot. Ugyanígy arra sincs okunk, hogy egy fordítva, a török részről meglebegtetett ajánlatot automatikusan a határvidéki török katonai vezetők szokásos ravaszkodásának tudjunk be.²⁵ Nem elképzelhetetlen, hogy ezt éppen a lengyel közvetí-

tői úttal párhuzamosan létesítették éppen a jobb és gyorsabb információáramlás érdekében.

Az 1525. évi hírek egyik apropóját tehát nem véletlenül a lengyelek portai tárgyalásai adták, amelyekről Campeggio az esztergomi érseken keresztül, majd a Zsigmond által küldött lengyel követől értesült. A magyarok a tárgyalásokon körültekintően jártak el: megszerezték az oszmán–lengyel békeszerződés szövegét, amely széleskörű kereskedelmi koncessziókat adott, valamint szabad mozgást biztosított a lengyel kereskedők és a többi lengyel alattvaló számára. Campeggio legátus tisztában volt a lengyel békeszerződésnek a magyaroknak adott *ahdnámék*hez képest a terminológiában is megragadható formai és tartalmi különbségével. Ez kiderül 1525. május 8-i leveléből, amelyben egy csausz érkezéséről számolt be, akinek a feladata a lengyel követek Sztambulba kísérése volt a békeszerződés ratifikálása céljából. A szövegben ezzel kapcsolatban említett oltalom- vagy menlevél, latinul *salvus conductus*, olaszul *salvo condotto*, ez esetben nem az olyan, követek szabad mozgását lehetővé tevő iratot jelenti, amelyet nemcsak a keleti, hanem a nyugati diplomáciában is előszeretettel használtak ebben az időben. Ez egyértelműen kiderül a legátus által adott ismertetőből, amelynek tartalma egybeesik a ránk maradt lengyel *ahdnáme* Dariusz Kolodziejczyk által kiadott szövegével. Az egykori latin/olasz szóhasználatban a hitetleneknek, értsd keresztényeknek adott koncessziókat, például amelyeket a francia, az angol, a holland stb. kereskedőknek is adtak, szintén *salvus conductus*nak hívták, tehát a lengyel is egy ilyen típusú szerződéslevél volt.²⁶

A lengyel–török béke feltételeit látva (a szerződéslevelet október 18-án állították ki) Burgio fontosnak tartotta kikérni az esztergomi érsek őszinte véleményét azzal kapcsolatban, hogy mit írjon erről Rómába. Amivel arra célzott, hogy a magyar diplomácia a lengyelekhez hasonlóan szintén megegyezésre készül a Portával. Nem csoda, hogy Szalkai érsek kényelmetlenül érezve magát azt állította,

²³ „...ut videlicet pacem et concordiam tractares inter nos et illum cesarem talem, qualis erat inter predecessores utriusque nostrum ut similiter ut de ineunda amicitia et pace inter ipsum cesarem et serenissimum dominum regem Ungarie tractares, in quantum ita Ungaris visum fuerit, si interim tibi alia instructio a nobis non venerit.” *Acta Tomiciana* VII. 280.

²⁴ L. THEINER 1861. 435–436.

²⁵ *Magyarországi pápai követek*, 119, 125.

²⁶ Szövegét l. KOŁODZIEJCZYK 2000. 116, 222–226.

hogy szigorúan megtiltottak mindenféle béketárgyalást, illetve megígérte, hogy mindenben egyeztetni fog a nunciussal.²⁷

Burgio aggodalmát főleg az táplálta, hogy a magyarok nem lesznek tekintettel az egyház és a Szentszék érdekeire. Bár határozottan emlékeztette őket a pápának tett esküjükre, hogy tudniillik nem fognak békét kötni, a lengyelekkel való kapcsolat-felvételt nem tudta és a jelek szerint nem is nagyon akarta megakadályozni. A helyzethez alkalmazkodó, rugalmas magatartásának árulkodó jele volt, hogy amikor Lengyelországba akarták küldeni, a megbízatást azzal hátrította el magától, hogy a békére készülő lengyelek szemében vörös posztó lenne a megjelenése, mert ott még élénken emlékeznek Ulászló király várnai halálára, amelynek oka szerintük az akkori pápai legátus volt.²⁸

Ráadásul az ő értelmezésében nem biztos, hogy sérültek volna az egyház és a pápa érdekei egy oszmán–magyar béke vagy fegyverszünet elfogadása esetén, amennyiben belefoglalják abba a pápaságot is, ahogyan az az 1503-ban,²⁹ illetve 1519-ben³⁰ megkötött békék esetében történt. Erről 1525. május 5-i levelében számolt be, amikor a lengyel béketárgyalások kapcsán az ez irányú magyar terveket ismertette: „*Nekem sem volna ellenemre a fegyverszünet olyan feltételekkel, amelyet a magyarok, abban az esetben, ha a szultán haderejét Itália ellen indítaná, esküjük megsértése nélkül felrúghatnának.*”³¹ Vagyis abban az esetben, ha a pápa – mert nyilván róla van szó – bele lenne foglalva az oszmánokkal kötendő békébe. Campeggio legátus három nappal később írt levelében Burgióval egybehangzóan írta Rómába, hogy a nunciussal együtt nem tartják szükségesnek beleavatkozni a békével kapcsolatos tárgyalásokba, amíg a pápa másként nem rendelkezik, mert amennyiben a feltételek nem okoznak kárt egyetlen keresztény uralkodónak sem, akkor az felesleges lenne. Ha pedig meglesznek a feltételek, akkor meglátják,

hogy ha a szultán egy keresztény uralkodót támadna meg, a király (II. Lajos) megsegítheti-e azt a béke felrúgása nélkül. Megtudjuk, hogy mindezt Szalkai érsek terjesztette elő, aki ezzel kapcsolatban a pápa véleményét várja, illetve utasítást kér arra nézve, hogyan járjanak el a tárgyalásokon.

A mondottak kapcsán fel kell tennünk a kérdést, hogy a lengyel és a határ menti oszmán tisztviselők közvetítésével megejtett tárgyalások mennyiben voltak kézzelfoghatóak, született-e ezekről irat? Ezt a kérdést azért kell megvizsgálnunk, mert éppen e körül alakult ki az a vita, amelynek középpontjában a török követ személye és az általa hozott ajánlat állt. A történetírás mai állása szerint 1520-tól, a császár Budára érkezésétől kezdve, pozitív adatok hiányában csak az igazolható, hogy 1524-ben, illetve 1526-ban is az általa hozott békeajánlatok voltak érvényesek. Mindez állítólag azt is bizonyítja, hogy nem volt igazi kapcsolat Buda és Sztambul között, tehát a forrásokban kétségtelenül és tagadhatatlanul szereplő, a békekötésre vonatkozó elképzelések nem jutottak túl a tervezgetés stádiumán. Ezek miatt nem kell komolyan vennünk például a Perjés által felvetett szulejmáni ajánlatot sem. Nekünk azonban nem kell ragaszkodnunk a Perjés-féle hipotézishez, csak a tényekhez, és elég újra felidézni a fentebbi adatokat, hogy lássuk, a magyar kormányzat és a Porta éveken keresztül aktívan tárgyalt. Ezen az egyeztetéseken, mint látni fogjuk, konkrét pontok körül folyt a vita, következésképpen ennek írásos nyomai voltak. Burgio 1526. március 5-én kelt jelentésében éppen a Behrám csasszal megejtett tárgyalás kapcsán találunk egy olyan adatot, amelyről a kérdéssel foglalkozó történészek rendre hallgatnak, pedig a régóta ismert irat teljesen világosan utal az udvar békeszándékára, sőt rendkívül fontos adatot tartalmaz a magyar ajánlat *konkrét tartalmára* nézve. A nuncius ugyanis azt írta, hogy a királyné *megmutatta* neki a békepontokat, ame-

²⁷ Magyarország pápai követek, 179.

²⁸ Magyarország pápai követek, 336.

²⁹ Szövegét l. HAMMER 1832. 619.

³⁰ L. a magyar, illetve a török ratifikációkat: THALLÓCZY–HORVÁTH 1912. 279–286; THEINER 1860. 626–628.

³¹ „*A me ancho la tregua non dispiaciria cum alcuna conditione tale, che fosse integro a li Ungari in caso che il Turco movesse le forze sue in Italia, senza lesione di la fede rompere la tregua.*” A legátus is ugyanezen a véleményen volt. L. Magyarország pápai követek, 176.

lyekbe bele van foglalva a Pápaság és Velence is.³² Mivel a lengyel *ahdnáméban* – amelyet Campeggio a korabeli terminológiát pontosan ismerve *salvus conductus*ként említett – a többi lengyel–oszmán szerződéshez hasonlóan nem szerepelt a Pápaság vagy Velence, egészen bizonyos, hogy ezen a helyen egy magyar szerződéstervezetről van szó. Ezt Burgio szóhasználata is megerősíti, aki *capitulazione di pacé*t ír, ami egyébként az oszmánokkal folytatott levelezésben, illetve az olasz gyakorlatban az *ahdnámé*t vagy valamilyen *ahdnáme* formájában kiállított nagybíró levelet szokott jelenteni, tehát a lengyeltől eltérően nem *salvus conductus* volt. Itt is egészen bizonyosan hivatalos iratról van szó, a *capitulazione* erre utal, és nyilvánvaló, hogy nem egy kész békeszerződés, hanem hagyományos értelemben vett kapituláció volt, amelynek azokat a pontokat, feltételeket kellett tartalmaznia, amelyeket a magyar kormányzat bele kívánt foglalni az egyezésbe, és amelyek között az 1503. és 1519. évi békékhez hasonlóan a két említett hatalom is szerepelt. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy az az irat, amelyet a báró a kezében tartott, bizonyosan nem lehetett igazi béke (*pace*), hanem csak fegyverszüneti ajánlat (*treuga, induciae*). Persze erre is lehet azt mondani, hogy mindez színjáték volt, a pápai követ félrevezetése, sőt becsapása, amelyben ezek szerint aktív szerepet játszott a királyné is, Burgio azonban teljesen egyértelműen fogalmazott, amikor azt írta, hogy megmutatta neki: tehát a követ látta azt. Nem valószínű, hogy egy hamis, koholt iratot mutogattak neki, amelyet ráadásul el sem küldtek. Ez az irat igenis egy valódi fegyverszüneti ajánlatot tartalmazott, ami egyébként nagyon szépen illeszkedik fentebb idézett adatainkhoz, illetve azokhoz a levelekhez, amelyeket Lajos a rokonának, a lengyel királynak írt, és amelyeket éppen úgy, mint a Behrám császár által megíratott leveleket, el is küldtek Zsigmondnak, hogy továbbítsa azokat a Portának.

A legátus és a nuncius jelentései szerint a tárgyalásokon oszmán részről a török csapatok horvátországi áthaladásának a kérdése mellett, amely az oszmán–magyar békék egyik fontos eleme volt

Mátyás király óta, a másik feltétel az adófizetés volt. A magyar feltételekből az áthaladás valószínűleg kimaradt, ellenkező esetben Burgio okvetlenül tiltakozott volna, hisz ez hátrányosan érintette volna a Pápaság geopolitikai érdekeit. Ugyanakkor belevetették a tervezetbe a Szentszéket – hiszen ha nem így jártak volna el, Burgio bizonyosan észrevételezi – és Velencét, utóbbinak azonban már 1521 óta érvényes békeszerződése volt a Portával. Elképzelhető, hogy ez csak egy gesztus volt a Köztársaság felé, illetve taktikai szempontból szerepelt azért, hogy a tárgyalásokon legyen miből engedni. A Pápaság viszont semmiképpen nem maradhatott ki, már csak azért sem, mert a nyugati hatalmakkal – érthető módon – meglehetősen ellenségesen viselkedő magyar köz- és kismemesi tömegek egyedül a pápai követ jelenlétét tűrték meg a királtságban. Tehát ennek nemcsak kül-, hanem belpolitikai okai is lehettek. Minden bizonnyal kimaradt viszont a császár, ellenkező esetben szerepelt volna a felsorolásban. Ez utólag magyarázza Ferdinánd főherceg két évvel korábban, 1524 elején írt méltatlankodó levelét, amely a Lajos által tervezett török békével kapcsolatban született, és amelyben arra panaszkodott, hogy nem vették bele a császárt.³³ Massaro velencei követ fentebb idézett jelentéséből kiderül, hogy a következő, 1525. évben a császár valószínűleg újra szerepelt a pontok között, egy évvel később azonban – mint láttuk – ismét kimaradt. Ez már önmagában is bizonyítja, hogy a tárgyalások változó feltételekkel, aktívan zajlottak és nem maradtak meg az „ötletelés” szintjén. A magyar ajánlat azonban ebben a formájában egészen bizonyosan nem volt elfogadható Szulejmán számára.

Ezt érezhette Burgio is, aki jelentései alapján nemcsak rokonszenvezett a magyarokkal, hanem végtelenül realista ember is lehetett. 1526 tavaszán többször is kifejtette, hogy ő két utat, pontosabban két orvosságot lát a helyzetre. Az egyik az, hogy a török nem, vagy csak kis hadsereggel jön, magyarán nem lesz szultáni hadjárat, a másik pedig, hogy a pápa valóban komoly anyagi segítséget ad, amelynek összegét 200 ezer dukátban jelölte meg.³⁴ Vagyis tulajdonképpen egyetlen lehetséges megoldást látott

³² „La Maestà di la Regina mi ha mostro la capitulazione di la pace [kiemelés tőlem – K. T.] ove pure è che si lassa loco a Sua Santità et a Venetiani di poterle intrare infra termine di cinque mesi.” Magyarországi pápai követek, 329.

³³ FIRNHABER 1849, 109.

³⁴ Magyarországi pápai követek, 353, 355, 363.

abban a reménytelen helyzetben. Elkeseredését érzékeltesen szemlélteti a pápával szembeni igen kritikus hangvételű levele, amelyben azt írja, hogy nem elegendő csak valamennyit adni, mert a kevés pénz ablakon kidobott pénz. Ennyivel a királyság védelme reménytelen, és ha öszentsége nem akar többet adni, adja inkább Tomorinak a pénzt, őt pedig rendelje haza: vagyis, nem látja értelmét a további diplomáciai missziónak.³⁵ Ebben a súlyos helyzetben, amikor előre látható volt, hogy nem érkezik elegendő pénz sem a magyar nemesség akaratával megegyező támadó háborúra – amihez Burgio 200 ezer dukátot javasolt –, sem az általa reménytelennek tartott védelmi kiadásokra, a nuncius nem palástolja, hogy szerinte a megoldás a törökkel kötött béke lenne.

Ez viszont elképzelhetetlen volt adófizetés nélkül. Behrárn csausz kapcsán Burgio finoman, de határozottan utalt arra, hogy a fennálló helyzetben nem biztos, hogy ragaszkodni kell az eredeti elképzelésekhez: „és jóllehet ismerem öszentsége véleményét ezzel a békével [...] kapcsolatban, mégis, mivel a világ dolgai haladnak, néhányszor pedig megváltoztatják

elhatározásainkat, talán nem lenne rossz, ha Fő-tisztelendő Uraságod értesítene, hogy a mi urunk ragaszkodik-e korábbi véleményéhez, hogy jobban szolgálhassam öszentségét, ahogyan ő szeretné.”³⁶ A nuncius tehát valószínűleg felismerte, hogy jóllehet keresztény szempontból becstelen dolog lenne, de a királyság és népe javát a törökkel megkötött béke (fegyverszünet) szolgálná a legjobban.

A Campeggio és Burgio levelezésében fellelhető, fentebb idézett adatok remélhetőleg meggyőzően hívják fel a figyelmet arra, hogy a magyar historiográfia narrációja az 1524–1526. évek oszmán–magyar diplomáciai kapcsolatait illetően hiányos és egyoldalú. A magyar kormányzat nemcsak a diplomáciai csatornákat hagyta nyitva, hanem konkrét és írásban is rögzített feltételek alapján aktívan tárgyalt a Portával, amellyel kész volt akár az adófizetés árán is békét/fegyverszünetet kötni. Ezt azonban, talán a Pápaságot leszámítva, nem sikerült elfogadtatnia sem az őt potenciálisan támogató hatalmakkal, jelesül a Német-római Birodalommal, sem saját nemességével. A végeredményt pedig sajnos ismerjük.

FORRÁSKIADÁSOK

- Acta Tomiciana: Acta Tomiciana I–VII. Epistolarum, legationum, responsorum, actionum et rerum gestarum* : Serenissimi principis Sigismundi primi, regis Polonie et magni ducis Lithuanie. Ed. GÓRSKI, Stanislaus. Poznaniae 1852–1857.
- ARTNER 2004: *Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája*. Kiad. ARTNER EDGÁR, közread. SZOVÁK Kornél – TÖRÖK József – TUSOR Péter. Collectanea Vaticana Hungariae I/1. Budapest–Róma, 2004.
- BALOGH 1929: BALOGH ISTVÁN: *Velencei diplomaták Magyarországról (1500–1526). Forrástanulmány*. A Szegedi Magy. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem Közép- és Újkori Történeti Intézete. 2. Szeged, 1929.
- FIRNHABER 1849: FIRNHABER, Friedrich: Vincenzo Guidoto's Gesandtschafts am Hofe K. Ludwigs von Ungern 1523–1525. In: *Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte Literatur und Kunst*. Wien, 1849. 66–138.
- Magyarországi pápai követek: Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526. Relationes oratorum pontificiorum*. Kiad. FRANKÓI Vilmos. Vatikáni Magyar Okirattár II. 1. Budapest, 1884. (reprint: Budapest, 2001.)
- THALLÓCZY–HORVÁT 1912: THALLÓCZY Lajos – HORVÁTH Sándor: *Magyarország melléktartományainak oklevéltára 3. Alsó-szlavóniai okmánytár 1244–1710*. Magyar Történelmi Emlékek I/36. Budapest 1912.
- THEINER 1860: THEINER, August (ed.): *Vetera monumenta historica sacra Hungariam illustrantia 2: 1352–1526*. Romae, 1860.
- THEINER 1861: THEINER, August (ed.): *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae I (1410–1572)*. Romae, 1861.
- ZOMBORI 2004: ZOMBORI István (sajtó alá rend.): *Krzysztof Sztylbowiecki kancellár naplója 1523-ból*. Ford. BORONKAINÉ BELLUS Ibolya. Budapest, 2004.

³⁵ *Magyarországi pápai követek*, 353. Burgio szavaira rímelnek Lajos március 24-én a pápához intézett levelének azon sorai, amelyben kissé ingerülten azt írta, hogy mivel elképzelhetetlen a számára, hogy a pápa Burgiótól nem értesült folyamatosan a magyarországi történekekről, ezért hogy ha neki és országának segíteni akar, akkor ne folyton tőle kérdezgesse, hogy mit tegyen, hanem tegye azt, amit a megmentésük érdekében jónak lát. ARTNER 2004. 177.

³⁶ „et anchor che io seppa la mente di Nostro Signore sopra questa pace; pur perché li negotii che corrino per il mondo, alcuna volta fano mutare le voluntati, non serrà forse male che Vostra Signoria Reverendissima mi havisì, si Nostro Signore sta in quella opinione prima, per poter servire como degio a Sua Santità, secundo la mente sua.” *Magyarországi pápai követek*, 327.

SZAKIRODALOM

- ÁGOSTON 2014: ÁGOSTON Gábor: *Európa és az oszmán hódítás*. Budapest, 2014.
- BÁRÁNY Attila: *A szulejmáni ajánlat*. Budapest–Gödöllő, 2015.
- C. TÓTH 2012: C. TÓTH Norbert: Szapolyai János erdélyi vajda 1522. évi havasalföldi hadjáratai. Havasalföld korlátozott függetlenségének biztosítása. *Hadtörténelmi Közlemények* 125:4 (2012) 987–1014.
- E. KOVÁCS 2003: E. KOVÁCS Péter: Ferdinánd főherceg és Magyarország (1521–1526). *Történelmi Szemle* 45:1–2 (2003) 31–36.
- HAMMER 1832: HAMMER, Joseph: *Geschichte des Osmanischen Reiches*. II. Pest, 1832.
- KOŁODZIEJCZYK 2000: KOŁODZIEJCZYK, Dariusz: *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th–18th century). An Annotated Edition of 'Ahdnames and Other Documents*. Leiden–Boston–Köln, 2000.
- KOSÁRY 1978: KOSÁRY Domokos: *A magyar külpolitika Mohács előtt*. Budapest, 1978.
- KUBINYI 1986: KUBINYI András: A magyar állam belpolitikai helyzete Mohács előtt. In: RÚZSÁS Lajos – SZAKÁLY Ferenc (szerk.): *Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából*. Budapest, 1986. 59–99.
- KUBINYI 2007: KUBINYI András: Szülejmán szultán 1524. évi békeajánlata. Legenda vagy tény? In: KUBINYI András: *Nándorfehérvártól Mohácsig: A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete*. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum könyvtára. Budapest, 2007. 151–155.
- LAKATOS 2017: LAKATOS Bálint: Áttekintő jegyzék Andrea dal Burgo, Sigmund von Herberstein és Johann Schneidpeck követek jelentéseiről a magyar–cseh királyi udvarból (1521–1525). *Acta historica* 142 (2017) 91–140.
- LAKATOS 2021: LAKATOS Bálint: Andrea dal Burgo császári követ magyar- és csehországi missziója (1521–1523). *Világtörténet* 43: 4 (2021) 581–628.
- NEMES 2014: NEMES Gábor: Elszalasztott lehetőségek. VII. Kelemen pápa és II. Lajos országainak belpolitikája (1523–1526). *Egyháztörténelmi Szemle* 15:4 (2014) 3–19.
- NEMES 2016: NEMES Gábor: Pápai követek a Mohács előtti Magyarországon. *Századok* 150:2 (2016) 369–385.
- SÖRÖS 1916: SÖRÖS Pongrácz: Statileo János életéhez. In: *A Pannonthalmi Főapátsági Főiskola évkönyve az 1915–1916-diki tanévre*. Pannonthalma, 1916. 3–67.

BUDA AND ISTAMBUL THROUGH THE EYES OF ROME

Antonio Burgio and Lorenzo Campeggio's Reports on the Hungarian–Ottoman Peace Negotiations (1524–1526)

TAMÁS KRUPPA

KEY WORDS: early modern history of diplomacy, Ottoman–Hungarian diplomacy, Ottoman–Hungarian peace negotiations, Hungary and the Holy See, reports of papal envoys

Based on the reports of Legate Lorenzo Campeggio and Nuncio Andrea Burgio, the study discusses the history of Hungarian diplomacy in the two years preceding the Battle of Mohács, with a focus on the Papal–Hungarian and Ottoman–Hungarian relations. An analysis of the reports so far not sufficiently taken into account by historians has led to the conclusion that peace negotiations between the Porte and the Hungarian government were actively pursued through various channels until 1526. These revolved around the peace and the tax to be paid for it, as well as the passage to the Austrian and Italian territories, which had already been mentioned in the earlier peace treaties, as we have already known from the data on Behram Çavuş who was sent to Buda by the Porte in 1520. However, the above-mentioned reports also show that the Hungarian side, contrary to our previous knowledge, did not simply keep the çavuş under house arrest but, on the contrary, negotiated with the Ottoman side under constantly changing conditions through the mediation of the Polish king and the military leaders of the border region. For example, the Hungarian side wanted to include the Papacy and Venice in the peace, or more precisely in the armistice. We also learn that the Emperor also wanted to take part in the diplomatic settlement, but that, apparently at the request of the Ottoman side, he was excluded from the *capitulazione di pace*, as Burgio calls the document shown to him in accordance with the Italian diplomacy of the time. The same term was applied to what the Ottomans called *ahdname*.